Стерти імперію, зберегти розмаїття: як працює деколонізація

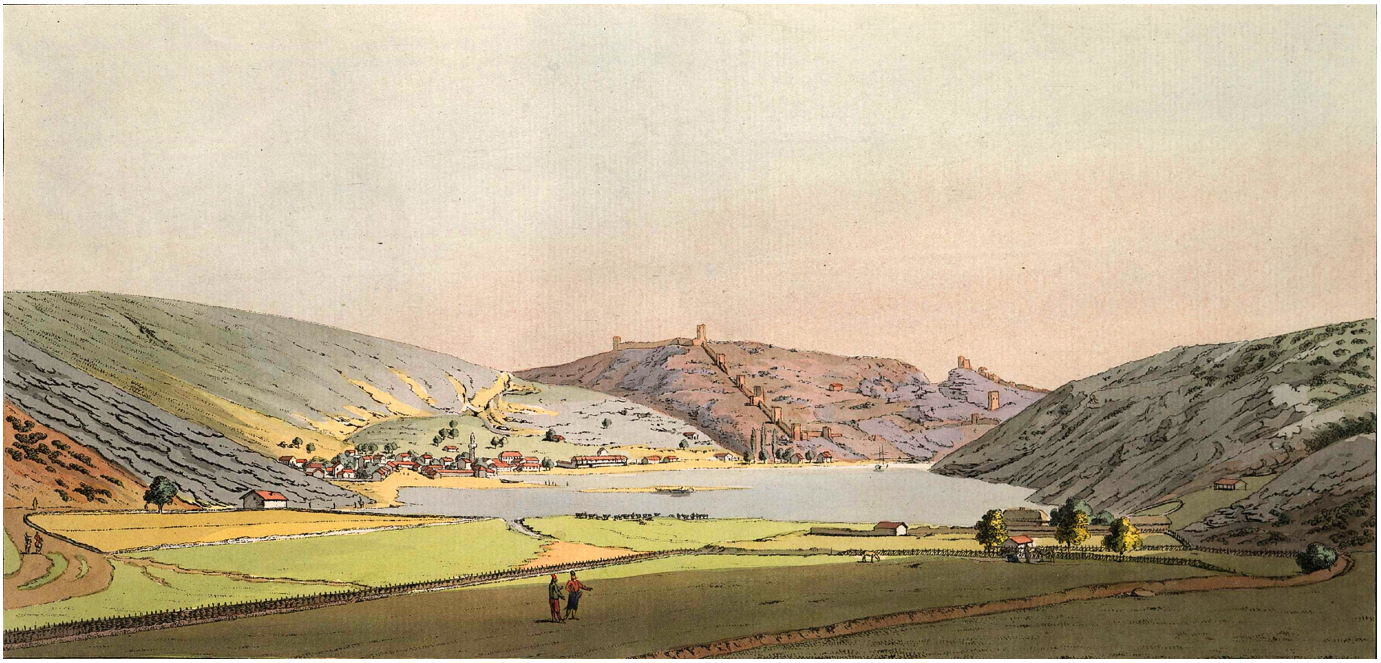

Дискусії довкола деколонізації назв в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі часто наштовхуються на застереження: мовляв, залишаться тільки кримськотатарські топоніми, запанує "тюркська монополія", яка витре античну, грецьку, готську чи українську спадщину.

Ба більше, відродження історичних назв дехто намагається протиставити українській військовій присутності, маніпулятивно виставляючи це як зневагу до Сил оборони.

Подібний скепсис тримається на хибній тезі, ніби деколонізація перекреслює всю історію півострова після 1783 року. Насправді ж її мета геть інша: показати багатошарове обличчя Криму, де відновлення автентичних топонімів не заперечує український суверенітет, а є його міцним фундаментом.

Тож як має працювати державний механізм деколонізації? Які фільтри вбережуть питомі назви, і як пояснити ці кроки власним громадянам?

Багатокультурний пласт

Повернення історичних назв означає відновлення не лише тюркського пласту. Крим упродовж століть розвивався як багатоетнічний простір, і кримськотатарська топоніміка за своєю природою є живим літописом середньовічної історії півострова, акумулюючи все його доімперське розмаїття. Цей масив є спільним: у ньому природно переплелися сліди кримських татар, караїмів, кримчаків, урумів, румеїв та інших народів, що населяли Крим.

Саме в кримськотатарському вжитку до російських та совєтських перейменувань збереглися грецькі назви Кастропуло та Ай-Ян, генуезька спадщина Кєфє, готський слід Сюйрєні, черкеські, аланські, таврські та до кінця не зрозумілі корені топонімів на кшталт Топлу чи Ускюта. Знищуючи ці назви, російська імперія та совєтський режим стирали не просто кримськотатарську присутність, а два тисячоліття європейської та

середземноморської історії півострова.

Назви на кшталт Сімферополя чи Євпаторії, на які перейменували Акмєсджит і Кєзлєв, часто відстоюють як “давньогрецьку спадщину”. Проте це лише маркер “Грецького проєкту” єкатєріни II.

> *Натомість справжні античні та візантійські грецизми — Алушта, Партеніт, Ґаспра — дійшли до нас крізь віки саме завдяки тому, що їх засвоїла та зберегла кримськотатарська мова.*

Після анексії Кримського ханату російською імперією освоєння півострова відбувалося за участю різноманітних національних спільнот, тому у Криму вистачає оригінальних українських, німецьких, єврейських назв.

Окрему цінність має європейська спадщина півострова — німецькі та швейцарські колонії XIX століття, такі як Фрішвіль, Ней-Лібенталь, Фернгайм, а також єврейські землеробські поселення 1920–1930-х років: Фрайлебен, Ґартенштадт чи Ойфлейбунг, у яких немає інших історичних назв. Ліквідовані совєтським режимом після Другої світової війни, ці назви є невіддільною частиною багатошарової карти півострова. Їхнє відновлення в межах деколонізації повертає Криму європейський вимір і пам'ять про спільноти, знищені тоталітаризмом.

Так само абсурдні і спроби протиставити повернення історичних назв українському минулому Криму. Відновлення автентичної топонімії жодним чином не применшує подвигів українського війська — від походу Петра Болбочана 1918 року до сучасних воїнів Сил оборони. Їхній пам’яті не потрібні відібрані у насильницько переселених народів села — набагато вищий рівень щоденної пошани забезпечують назви площ, вулиць та шкіл.

> *Описові назви на зразок Степного чи Прибережного часто сприймають як “хороші нейтральні українські назви”. Насправді ж це штучний конструкт, вигаданий у 1944–1948 роках після геноциду та насильницьких переселень.*

Справжня ж українська спадщина Криму — це Мазанка, яку заснували наприкінці XVIII століття відставні солдати, Новомиколаївка, яку на початку XX століття заснували селяни-переселенці, Залісся, яке з’явилося як совгосп. Оскільки ці поселення мають оригінальні назви, позбавлені імперського підтексту, вони природно залишаються на мапі.

Українська присутність у Криму утверджується не совєтськими безликими топонімами 1940-х чи штучними перейменуваннями, а відновленням державного суверенітету, який гарантує права корінним народам України і всім її національним спільнотам.

Правовий інструментарій

Російська імперія, а згодом і совєтський режим систематично використовували топоніміку як інструмент асиміляції та стирання колективної пам'яті. Перша хвиля системного перейменування відбулася одразу після анексії Кримського ханату у 1783 році, а найдеструктивнішого удару було завдано у 1944–1948 роках після геноциду кримськотатарського народу, а також насильницького виселення німців, греків, вірмен і болгар.

> *Сучасна деколонізація, яку реалізує Українська держава, покликана відновити історичну справедливість щодо корінних народів та насильницько переселених спільнот, не вичищаючи при цьому природних назв.*

Правовою базою для цього став Закон № 3005-IX про деколонізацію топонімії 2023 року, який офіційно визнав російську імперську політику злочинною. Майбутній механізм деколонізації передбачає чіткий розподіл повноважень. Верховна Рада України повертає історичні назви за пропозиціями Кабінету Міністрів, рекомендаціями УІНП та за результатами обов'язкових консультацій із представницькими органами корінних народів України.

Це не є чимось безпрецедентним чи узурпацією прав громад. Натомість ідеї влаштовувати “місцеві слухання” на території, яка зазнала геноциду, демографічного заміщення та тривалої окупації з агресивною пропагандою, суперечать базовій логіці.

Україна вже пройшла цей шлях на материку: під час декомунізації 2016 року Верховна Рада централізовано перейменувала Дніпро, Кропивницький та сотні інших населених пунктів, зламавши спротив місцевих ретроградів. Так само було й під час декомунізації населених пунктів у Криму, яка набула чинності у 2023 році, та деколонізації географічних об'єктів 2025 року, проведених спільно з Українським інститутом національної пам’яті (УІНП) та Меджлісом кримськотатарського народу.

> *Це рішення не “одного народу”, а Української держави, яка відновлює законність та історичну справедливість на всій своїй території. Єдине, що вимагається від держави, окрім законодавчих актів, — це системна комунікація, яка пояснить суть деколонізації.*

Аби уникнути хаосу, перейменування має відбуватися за чітким трирівневим фільтром. Перший рівень відсікає топоніми, утворені від російських міст, імен імперських діячів, совєтських функціонерів чи вояків, а також назв, що закріплюють імперські міти — як-от Красноярське, Ушаковка чи Бородіно.

Другий забезпечує відновлення стертої історичної спадщини. У випадках, коли населений пункт до російських та совєтських перейменувань мав історичну назву, йому повертається автентичне найменування. Саме за цим принципом селище Красногвардійське вже повернуло назву Курман, Куйбишеве — Албат, а залізнична станція Кіровське — Іслям-Терек.

Третій фільтр виконує функцію правового та історичного запобіжника. Якщо село виникло у XIX чи XX столітті, його назва описує місцеву природу або походить від імені чи прізвища засновника, і при цьому воно не було збудоване на місці знищеного поселення, то під деколонізацію не підпадає. Подібні топоніми залишаються на мапі незалежно від їхнього мовного походження, оскільки вони є природними свідченнями демографічного розвитку півострова.

> *Деколонізація руйнує ключовий міт про “исконно русскій Крим”, показуючи, що імперська присутність була лише колоніальним епізодом.*

Для мільйонів українців назви Сімферополя чи Євпаторії є символами українського Криму. Але колись так само завзято захищали “звичні” Дніпродзержинськ, Кіровоград чи Комсомольськ, аргументуючи це їхньою присутністю в підручниках, законах і свідомості.

Проте час довів: ампутація імперських якорів не руйнує державу, а остаточно зшиває її простори.

Відновлення історичних назв поновлює права корінних народів України — кримських татар, караїмів та кримчаків, а також відроджує пам'ять про знищені чи насильницько виселені тоталітаризмом спільноти. А будь-які спроби лякати суспільство “втратою українськости” через повернення автентичних назв лише мавпують російські методи розколу.

Історичні назви на кшталт Кєзлєва, Ней-Лібенталя та Ускюта — це не заперечення українського Криму, а очищення від російських маркерів та повернення його справжнього обличчя. Держава сильна не тоді, коли тримається за чужі колоніальні міти, а тоді, коли повертає на свої землі справжні імена, відновлюючи права корінних народів, які разом з українцями виборюють її майбутнє.

***

Дякую за увагу! Долучайтесь до моїх каналів у Telegram, WhatsApp та на інших платформах, а підтримати мою роботу ви можете через Donatello або PayPal.

Деокупація Криму без компромісів із минулим

У дискусіях про майбутній статус півострова інколи лунають пропозиції повернутися до ситуації 1996 року — моменту ухвалення Конституції України, яка юридично закріпила статус АРК унаслідок вимушеного компромісу. Тоді держава погодилася на загальну територіальну автономію для Криму з трьома офіційними мовами, включно з російською.

Проте спроби апелювати до повернення старої моделі ігнорують головну реальність: Крим нікуди самостійно не "пішов" — він перебуває в умовах тимчасової окупації. І у питаннях його майбутнього йдеться виключно про деокупацію, а не про "примирення" на старих умовах.

Спроби звести майбутнє півострова до "звичайної области", яка закріпить домінування російської більшости, чи залишати стару АРК заради нового компромісу з проросійськими елітами є небезпечною ілюзією. Реінтеграція можлива лише через демонтаж імперських мітів, нульову легітимність колабораційних структур, застосування стандартів перехідного правосуддя та відновлення суб'єктности корінних народів України.

Тінь минулих помилок

Відновлення КрАРСР згідно із Законом УРСР від 12 лютого 1991 року №712-XII спиралося на союзну Декларацію 1989 року про реабілітацію репресованих народів та мало відновлювати саме національно-територіальний статус. Часто намагаються видати, ніби відновлення автономії стало прямим результатом січневого референдуму 1991 року у Криму, проте це міт.

Місцеве партійне керівництво тоді прагнуло через плебісцит вивести регіон у статус суб'єкта СРСР, оминаючи український суверенітет. Питання на референдумі сформулювали цілком однозначно — “Ви за відтворення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки як суб'єкта Союзу РСР і учасника союзного договору?”

> *Верховна Рада УРСР перехопила ініціативу, ухваливши закон у власному правовому полі і відновивши автономію в складі Української РСР.*

Проте місцевий партапарат скерував процес у суто територіальне річище, проігнорувавши права корінних народів. Це дозволило проросійським елітам оформити Автономну Республіку Крим як совєтський зросійщений заповідник. Подальші перемовини між центральною та місцевою владою у дев’яностих роках проходили під тиском москви та під егідою Місії ОБСЄ у Криму.

Ситуація середини 1990-х визначалася тотальною політичною та безпековою залежністю від москви. Комуністична більшість у Верховній Раді України й перманентний шантаж чорноморським флотом під вивіскою “стратегічного партнерства” фактично блокували український суверенітет на півострові.

Мандат Місії ОБСЄ у Криму, що діяла з 1994 до 1999 року, формально спирався на захист територіальної цілісности України. На практиці ж місія реалізувала класичну стратегію умиротворення та розмивання відповідальности.

Кримські татари на той момент не були інституційно представлені ні в місцевій владі, ні на загальнодержавному рівні. Перші представники Меджлісу кримськотатарського народу, Мустафа Джемілєв та Рефат Чубаров, потрапили до Верховної Ради України лише у 1998 році.

Так, Меджліс проводив у Криму та в Києві мітинги, той-таки Чубаров виступав у Верховній Раді ще 1992 року, але це не той рівень репрезентації. Більшість українців не знала, хто такі кримські татари і чого вони хочуть. У Криму діяла проросійська місцева влада — її законність залишалася сумнівною, проте інституційно вона існувала. Водночас у Верховній Раді України працювала окрема група проросійських депутатів від півострова.

Саме тому Україна домовилася з місцевими проросійськими елітами, а не з кримськими татарами. Це стало величезною помилкою, яка законсервувала колоніальний статус-кво.

> *Так ми й отримали сучасну АРК, де, попри декларативний статус трьох офіційних мов, місцева проросійська влада на практиці звела вжиток до російської.*

Це не було виключно проблемою автономії — це дзеркально відображало тогочасне засилля російської в медіях, школах та політикумі усієї держави.

Інша країна, інша сила

Намагання видати тактичний відступ середини дев'яностих за нормативну модель сьогодні — фатальна помилка. Наразі розклад сил кардинально інший. Україна діє з позиції держави, що вистояла у війні. Повне відновлення українського суверенітету в Криму означає демонтаж будь-яких військових об'єктів держави-агресора.

Цей безпековий злам супроводжується й інституційними трансформаціями всередині країни. З 1998 року інтереси корінних народів перманентно представлені у Верховній Раді України. За роки спротиву та просвітницької роботи суспільство поступово відмовляється від колоніальних штампів на кшталт “якісь там татари-самозахоплення-пахлава”.

> *За даними загальнонаціонального опитування, проведеного Фондом “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова у 2021 році, 57% громадян України підтримували кримськотатарську автономію.*

Пізніші соцопитування фіксують інерційність воєнного часу: між загальним схваленням і вибором конкретних моделей спостерігається розрив. Під час вибору з багатьох альтернатив 20% прямо виступають за національно-територіальну автономію корінних народів, а 47% через брак інформації та страх змін обирають стару модель АРК.

Коли ж питання стосується конкретних прав, 60% українців підтримують представництво корінних народів у місцевих радах. Це свідчить не про брак солідарности, а про запит на системну державну комунікацію щодо деколонізації Криму.

> *Парадокс у тому, що ідея перетворення Криму на звичайну область, яку підтримують 20–30% громадян, є найбільш совєтським з усіх можливих сценаріїв.*

Часто цей вибір спирається на хибне уявлення, ніби унітарна держава не може мати автономних утворень. Частина політиків та суспільства досі уявляє унітарність за совєтським зразком, де все жорстко зациклено на центрі. На практиці ж автономії — це якраз стандартний інструмент для унітарних країн.

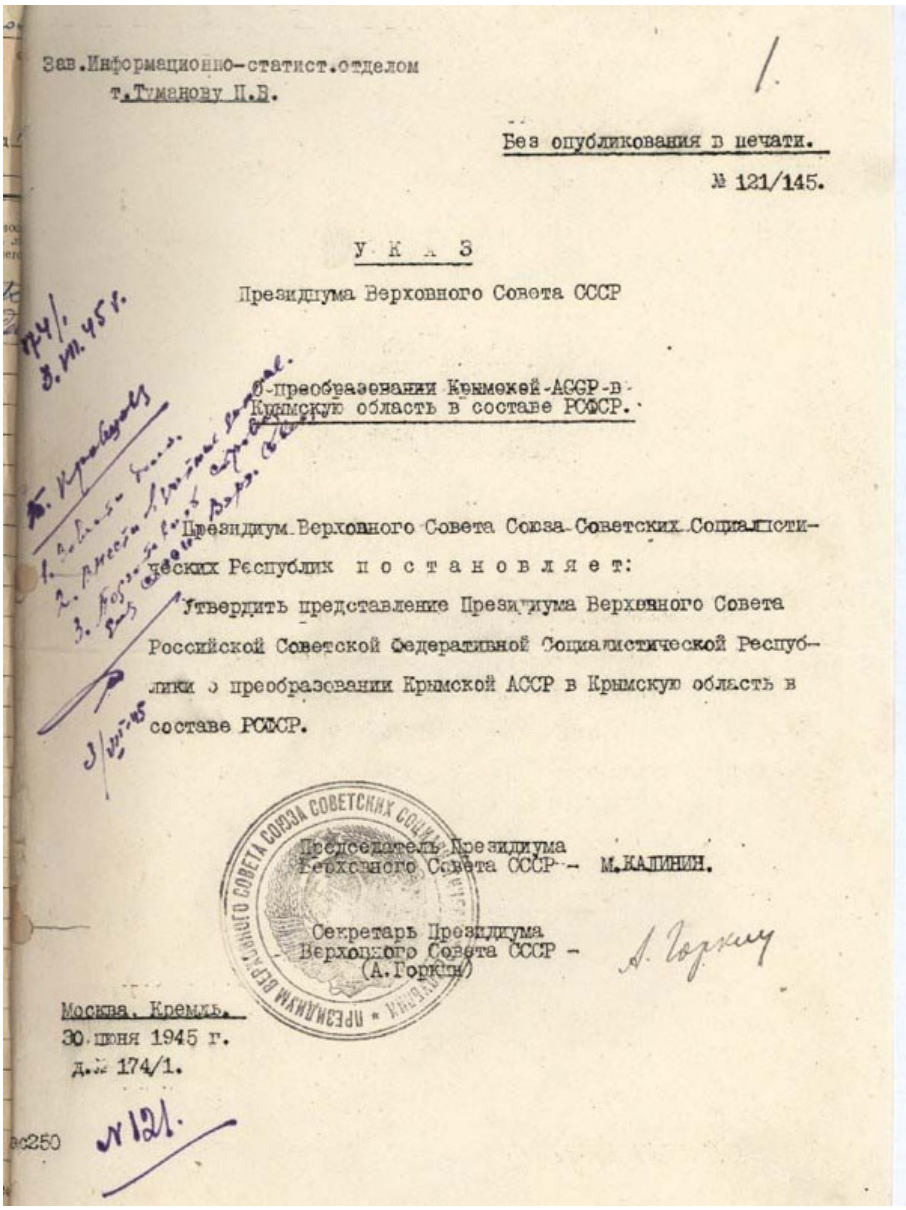

Зав.Информационно-статист.отделом
т.Туманову П.Б.

Без опубликования в печати.

№ 121/145.

У К А З

Президиума Верховного Совета СССР

о преобразовании Крымской АССР в Крымскую область в составе РСФСР.

Президиум Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик постановляет:

Утвердить представление Президиума Верховного Совета Российской Советской Федеративной Социалистической Республики о преобразовании Крымской АССР в Крымскую область в составе РСФСР.

Председатель Президиума Верховного Совета СССР — М.КАЛИНИН.

Секретарь Президиума Верховного Совета СССР — (А.Горкин)

Москва. Кремль.
30 июня 1945 г.
д.№ 174/1.

Кримська область була штучно сформована москвою у 1945 році як прямий результат геноциду — тотального насильницького виселення кримськотатарського народу. Це адміністративне утворення зникло в лютому 1991 року, і в історії незалежної України “Кримської области” не існувало ніколи.

> *Пропозиція понизити статус півострова є несвідомим відтворенням сталінської демографічної інженерії. Вона просто закріплює наслідки геноциду та легітимізує штучно створену російську більшість.*

Водночас на практиці ця більшість не матиме колишньої опори. На момент деокупації в Криму не залишиться легітимної місцевої влади чи організацій, здатних лобіювати привілеї для російської мови чи утримувати старий статус-кво. Більшість таких структур дискредитували себе прямим колабораціонізмом.

Етнічним росіянам час переходити до стадії прийняття: в Україні вони матимуть максимум статус діаспори без жодних політичних чи мовних привілеїв.

Визнання суб'єктности корінних народів у складі соборної України — це не “роздавання територій”, як це намагаються подати деякі. Це юридичний та історичний запобіжник від російського реваншу. Кримські татари, караїми, кримчаки не “відбирають” Крим в України — вони разом з українцями є його фундаментом, який робить будь-які претензії росії на півострів нікчемними.

> *Це показує світу, що Крим — не “споконвічно російська земля” і не абстрактна “нічия територія”, а дім корінних народів у складі соборної України.*

Це жодним чином не зачіпає прав етнічних українців, чи національних меншин, чий культурно-релігійний розвиток повністю захищають європейські стандарти. Йдеться не про вибудовування ієрархії громадянства, а про відновлення справедливости щодо народів, яких росія цілеспрямовано позбавляла батьківщини.

Переформатування статусу півострова на національно-територіальну автономію — це чіткий конституційний процес у межах оновлення Розділу X Конституції України. Його підґрунтям є чин і кров наших воїнів — українців, кримських татар та представників інших народів у лавах Сил оборони.

> *Ми боремося не за збереження совєтсько-російського заповідника під українським прапором, а за соборну державу, де відновлення прав корінних народів унеможливить російський реванш.*

Страх перед цим переформатуванням походить від інерції російського міту про “подарований Крим” та ігнорування складности власної історії. Справжня соборність спирається не на фобії на кшталт “нам усе подарували, а тепер хочуть відняти”, а на усвідомлення того, хто є природним союзником держави, а хто століттями нав'язував їй комплекс меншовартости.

Європейський досвід деокупації та реінтеграції

Окремий аспект — це спекуляції на тему “а що скажуть місцеві мешканці”. Світ це вже проходив.

Повернення Ельзасу та Лотарингії Франції за результатами двох світових війн (у 1919 та 1945 роках) зафіксувало класичний європейський прецедент повного анулювання наслідків спроби анексії *ab initio* — з моменту її здійснення. Французька республіка принципово відкинула ідею будь-яких “плебісцитів”, оскільки голосування під тиском окупаційного режиму чи на силоміць відібраній території легітимізувало б сам факт агресії.

> *У 1919 році відновлення суверенітету супроводжувалося впровадженням спеціальних перевіркових комісій (commissions de triage), які за результатами роботи виселили понад 100 тисяч німецьких колоністів, що заселили регіон після 1871 року.*

Після Другої світової війни у 1945 році німецьких урядовців та цивільних, що оселилися тут після спроби анексії 1940 року, повторно виселили за межі Франції. Цей подвійний прецедент закріпив засадничу норму міжнародного права: ані тривала окупація, ані демографічна інженерія загарбника не створюють жодних юридичних підстав для перегляду кордонів, а всі наслідки загарбницької політики підлягають безумовній ліквідації.

Правовий принцип нульової нікчемности окупаційних рішень підтверджують і інші європейські прецеденти: післявоєнне відновлення Австрії скасувало наслідки нацистського “аншлюсу” та фіктивного референдуму, а Чехословаччина анулювала наслідки Мюнхенської угоди щодо Судет.

Постсовєтський європейський досвід Естонії та Латвії демонструє ще чіткішу доктрину. Визнання совєтської окупації юридично нікчемною дозволило позбавити незаконних переселенців автоматичного громадянства, надавши їм статус негромадян до проходження процедури натуралізації. Це доводить, що міжнародна практика захищає суверенні права відновленої держави, а не інтереси колоністів.

> *Після деокупації виключно Україна визначатиме політику на власних територіях. Ніхто не збирається проводити незаконні масові депортації власних громадян, проте точкове та невідворотне притягнення до відповідальности колаборантів і зрадників — це питання національної безпеки, де підтримка світових стандартів правосуддя буде на нашому боці.*

Що ж до громадян держави-агресора, які незаконно переселилися на окупований півострів всупереч українському законодавству та міжнародним нормам — їхній статус чітко визначений гуманітарним правом. IV Женевська конвенція прямо забороняє державі-окупанту переміщувати власне цивільне населення на окуповану територію.

Тому їхнє примусове виселення — це законний і процесуально оформлений у правовому полі України захід щодо осіб, які перебувають на її території без правових підстав.

Нові маски старого шовінізму

Втративши можливість апелювати до москви чи маніпулювати нормами міжнародного права, частина колишнього проросійського електорату в Криму мутує у внутрішньоукраїнський політичний фактор. Очікувано з'явиться нова риторика про “захист прав місцевого населення” та “протидію етнічному радикалізму”.

> *Історичний досвід Криму 1990–2013 років уже демонстрував, як частина етнічних українців (часто глибоко зросійщених) знаходила спільну мову з проросійськими колами на ґрунті латентної ксенофобії щодо кримських татар.*

Спільний страх перед інституційною суб’єктністю корінних народів чи мітичною “ісламізацією” надто часто об'єднував це середовище швидше, ніж українська державницька ідея.

Подібні сили спробують реорганізуватися під новими вивісками на кшталт умовного “Унітарного слов'янського руху Криму”. Вони виступатимуть під українськими стягами з маніпулятивними гаслами про “захист прав усіх кримчан без етнічних привілеїв”.

Цій демагогії протистоїть чітка правова логіка, адже національно-територіальна автономія — це не “держава в державі” і не порушення унітарности, а невіддільна частина соборної України. Вона передбачає чіткі обмежені повноваження: квоти для представників корінних народів у місцевому самоврядуванні, право вето на місцеві рішення щодо землекористування, пам'яток та топоніміки, а також участь у формуванні політики пам'яті.

> *Проте гіпотетичний “слов’янський блок” маркуватиме будь-які кроки держави у цьому напрямку як “дискримінацію більшости”. Вони казатимуть: “Ми за Україну, але проти прав для кримських татар”.*

Ба більше, вони шукатимуть союзників серед певних кіл у Києві, просуваючи тезу: “Дивіться, ми захищаємо український Крим від розколу, не віддавайте його Меджлісу”. Вони уникатимуть відкритого проросійського ярлика, намагаючись маскуватися під “справжніх українських державників” з відверто шовіністичною риторикою.

Протистояти цій пастці можна лише через чітку державну політику: не дати маргінальним або відверто ксенофобським групам монополізувати поняття “українства в Криму” та захистити невіддільне право корінних народів на самовизначення в складі України.

Гуманітарні виклики перехідного періоду

Практична реінтеграція півострова вимагатиме переходу від політичних декларацій до юридичних процедур. Питання амністії, реституції майна та підтвердження актів цивільного стану в деокупованому Криму потребуватимуть складних рішень у межах перехідного правосуддя.

> *Ефективність цієї моделі підтверджує сучасніший прецедент реінтеграції Східної Славонії Хорватією у 1995–1998 роках за підтримки місії ООН.*

Тоді поєднання амністії для рядового цивільного населення з невідворотним покаранням воєнних злочинців і колаборантів забезпечило відновлення законних майнових прав без жодних політичних поступок.

Напрацьована за роки російсько-української війни судова практика щодо колабораціонізму задає чіткі рамки. Закон каратиме тих, хто обіймав посади в окупаційних органах, чинив злочини чи мілітаризував освіту. Натомість люди, які забезпечували життєдіяльність міст без шкоди національній безпеці України, переслідуванню не підлягатимуть.

Застосування міжнародного принципу “намібійського винятку” (Консультативного висновку Міжнародного Суду ООН 1971 року) дозволить захистити базові права громадян без

юридичної легітимізації окупаційного режиму. Документи окупаційних адміністрацій залишаються юридично нікчемними. Проте держава застосує адміністративну верифікацію актів цивільного стану (народження чи смерті) та процедури підтвердження здобутих знань і компетенцій замість автоматичного визнання окупаційних дипломів.

> *Долю працівників гуманітарної сфери визначатимуть індивідуально — головним критерієм буде відсутність злочинів проти національної безпеки.*

Окремим блоком постане відновлення майнових прав. Усі акти незаконної "націоналізації" українського майна та примусові вилучення землі, здійснені в окупації, є недійсними від моменту ухвалення. Правочини з нерухомістю, укладені незаконно переселеними громадянами держави-агресора за законами рф також не матимуть жодної юридичної сили, а вкрадена власність підлягатиме поверненню законним власникам.

Водночас найважчим етапом стане когнітивна деокупація півострова. Повернення території та знешкодження російської агентури — лише базові кроки. Наступні завдання — демонтувати імперські міти, нейтралізувати вплив мілітаризації дитинства та подолати наслідки багаторічного інформаційного вакууму. Ця системна робота триватиме щонайменше покоління.

Перехідне правосуддя має гарантувати, що повернення законности не спричинить соціального чи інфраструктурного колапсу. Держава забезпечить безперебійну роботу комунальних мереж, швидку інтеграцію цивільних реєстрів і безперервність соціальних виплат. Закон каратиме зрадників і колаборантів, але захищатиме нормальне життя тих, хто роками чекав на деокупацію.

Висновки

Спроби відтворити компроміси дев'яностих чи ініціювати нові загравання з "місцевими елітами" після деокупації Криму є небезпечною ілюзією. Півострів не може знову стати розмінною монетою за панування штучної більшості та коштом прав тих, хто ціною власних доль чинив опір окупації.

Відновлення контролю над Кримом має спиратися на державний суверенітет, чітко закріплену суб'єктність корінних народів та нульову легітимність колаборантських структур. Водночас Україна має завадити спробам колишнього проросійського електорату замаскуватися під "українських державників" задля збереження впливу. Повернення до старої моделі неможливе — бо ані держава, ані суспільство більше не готові торгувати національними інтересами заради колоніальних компромісів.

Невідворотність перехідного правосуддя та системна когнітивна деокупація забезпечать не лише повернення території, а й остаточний демонтаж російського імперського спадку на півострові. Законне самовизначення кримських татар, караїмів та кримчаків у складі унітарної України стане доказом того, що ані геноцид, ані багаторічна окупація не здатні узаконити загарбання нашої землі.

***

Дякую за увагу! Долучайтесь до моїх каналів у Telegram, WhatsApp та на інших платформах, а підтримати мою роботу ви можете через Donatello або PayPal.

Антична ширма колоніальної оптики

У дискусіях довкола деколонізації кримської топонімії регулярно виринає один і той самий псевдоісторичний аргумент — звинувачення кримських татар у “знищенні” античної спадщини півострова.

Коли в цьому контексті згадують Пантикапей, Херсонес чи Неаполь-Скіфський, зазвичай ігнорують існування часових прірв у тисячу років та зміну епох. Спроби виводити витоки сучасних кримських міст безпосередньо з давньогрецьких є улюбленим прийомом тих, хто прагне заперечити кримськотатарську суб’єктність на півострові.

Апеляція до давньогрецької колонізації стала своєрідним алібі, за яким намагаються сховати як брак базових історичних знань, так і виправдання російських та совєтських перейменувань.

Хронологічний розрив та занепад полісів

Такий підхід повністю ігнорує масштабну системну кризу Північного Причорномор’я III–IV століть. Ґотські війни та нищівна гунська навала остаточно зруйнували економічну й політичну інфраструктуру античного світу, перервавши міські традиції за тисячу років до появи Кримського ханства. Більшість полісів перетворилися на руїни або зникли зовсім саме в цей період, задовго до виникнення будь-яких середньовічних державних утворень у регіоні, а їхні грецькі назви давно вийшли з живого вжитку.

> *Кримські татари фізично не могли “знищити” топоніми, якими не користувалися століттями.*

Виразним прикладом цієї хронологічної прірви є доля Херсонеса. Твердження про його “руйнування татарами” є спрощеним перекручуванням складного історичного процесу. Занепад міста був тривалим і визначався насамперед економічними чинниками: зміною торговельних шляхів, деградацією Візантії та появою нових ґенуезьких центрів.

Поліс справді зазнавав нападів у період Улусу Джучі, однак так само його спустошували київський князь Володимир у 988 році, великий князь литовський Ольгерд у 1363 році та князь Вітовт у 1397 році. Жоден із цих походів не був єдиною чи вирішальною причиною згасання міста.

На момент постання Кримського ханства Херсонес уже перетворився на монументальні руїни, що засвідчив польський дипломат Мартин Броневський у 1578–1579 роках у праці “Опис Татарії”:

> *“Варті подиву руїни дуже яскраво засвідчують, що колись це було прекрасне, багате і славне місто греків, велелюдне і славне своєю гаванню... На всю ширину півострова, від берега до іншого, ще і тепер височіє висока стіна і вежі численні й великі з тесаних величезних каменів. Це місто стоїть пусте і незаселене.”*

Територія залишалася малозаселеною аж до виникнення поселення Ак’яр (Ахтіяр). Жодного прямого зв’язку між природним згасанням Херсонеса та появою пізніших міських центрів немає, а перекладання провини за його занепад на кримських татар є штучним імперським конструктом для дегуманізації.

Монументальні залишки Херсонеса, які простояли віки, зазнали справжнього системного нищення не за часів ханства, а після російської анексії 1783 року. Античні та візантійські стіни поліса були перетворені російським військовим відомством на дармову каменоломню для будівництва Ахтіяра-Севастополя.

Плити, колони та барельєфи масово розбирали для зведення казарм і фортифікацій, а мармурові деталі будівничі імперії випалювали в печах на вапно. Про це свідчить Петер-Симон Паллас:

> *“Під час загарбання Криму ще було видно здебільшого його стіни, збудовані з прекрасного штучного каменю; красиві міські ворота і значна частина двох великих веж, з яких одна — біля самої бухти, яку я бачив у 1794 році — ще в ошатному вигляді; проте побудова міста Ахтіара закінчила руйнування цього древнього міста.”*

Іронія колоніальної оптики полягає в тому, що у “вандалізмі” звинувачують народ, який століттями жив поруч із руїнами, не чіпаючи їх, поки справжніми руйнівниками античної спадщини були саме імперські “цивілізатори”.

Ілюзія античної спадковості

Аналогічна схема застосовується до більшости інших античних об’єктів на карті півострова. Більшість прибережних міст-колоній припинили існування ще у III–IV століттях, а пізніші поселення виникали поруч через століття під зовсім іншими назвами.

Антична Керкінітида зникла у II столітті до н. е., а місто Ґьозлєвє-Кєзлєв (Євпаторія) постало

поруч через 1600 років. Подібний шлях пройшла і Теодосія, зруйнована гунами: ґенуезька Кафа-Кєфє (Феодосія) з'явилася на її руїнах лише у XIII столітті.

> *Кримські татари не "перейменовували" ці поліси, бо їх назв уже тисячоліттями не існувало в живій мові.*

Пантикапей занепав у IV столітті, ставши згодом візантійським Боспором та ґенуезьким Черкіо, що в кримськотатарській мові трансформувалося в Кєрич (Керч). Порт Калос-Лімен був зруйнований скитами (скіфами) та сарматами у II столітті н. е. Понад одинадцять століть тут не було сталого порту, поки за доби Кримського ханства не постало селище Акмєчит (Чорноморське).

Штучним є і виведення історії Ескі-Кириму (Старого Криму) з напівмітічного поселення Карія. Цей топонім згадується зокрема у Птолемея, проте його прив'язка до міста залишається лише дискусійним археологічним припущенням.

Яскравішим прикладом кабінетного конструювання є спроба оголосити Акмєсджит (Сімферополь) "Неаполем-Скіфським". Йдеться про городище Керменчик на плато Джєнакай-Кир (російською — "Петровські скелі"), значний археологічний об'єкт, який традиційно ототожнюють з однією зі столиць пізньоскитської держави.

> *Назва "Неаполь" є грецькою і вживалася в зовнішніх джерелах, тоді як справжня скитська назва міста не збереглася. Сама ідентифікація городища як Неаполя-Скіфського досі залишається предметом наукових суперечок.*

Закріплення назви Неаполь-Скіфський за городищем Керменчик відбулося у межах імперського конструювання історії. Спочатку Петер-Симон Паллас умовно розмістив Неаполь у передгір'ях, а після знахідок 1827 року директор Одеського музею фламандець Жан Бларамберг та швейцарець Едуард Дюбуа де Монпере просто "призначили" Керменчик скитською столицею.

Точна локалізація античного центру й досі викликає розходження серед дослідників — серед претендентів називали Алмінське або Булганацьке городища, а сам Керменчик міг бути фортецею Палакій чи Хабеї.

Відсутність культурного шару після IV століття на городищі Керменчик виключає пряму спадкоємність із сучасним Акмєсджитом. Відлік історії міста починається з 1508 року — моменту зведення мечеті Кебір-Джамі, яка через свій колір і дала йому назву — "Біла мечеть". Між цими об'єктами існує тисячолітній часовий розрив, а територію городища Керменчик включили до меж міста лише у XX столітті.

> *За такою логікою засновником Акмєсджита можна оголосити неандертальця зі стоянки Чокурча-I (50–70 тисяч років тому), яку включили до меж міста у 1977 році.*

Нещодавнім прикладом абсурду "античного пришивання" є пропозиція декомунізувати місто Щолкіне, давши йому назву Гераклій. Античний флер намагаються додати до совєтського мономіста атомників, збудованого у 1978 році. У районі мису Казан-Тіп справді існувало античне укріплення, умовно ідентифіковане як Гераклій, яке занепало у перших століттях нашої ери. Проте будівництво АЕС і міста-супутника Щолкіне до нього не має жодного

історичного, містобудівного чи топонімічного зв’язку — між ними лежать майже два тисячоліття.

Висновки

Зміна топонімії в Криму протягом двох тисячоліть до 1783 року — це природний історичний процес зміни епох, цивілізацій та мовних середовищ, від давньогрецького й римського до візантійського, ґенуезького та кримськотатарського, а не наслідок чийогось вандалізму. Саме так Черкіо став Керчю, Сугдея — Судаком, а Чембало — Балаклавою.

Справжнє штучне знищення історичної топонімії Криму відбулося не за часів ханства, а після російської анексії півострова. Свого піку воно сягло у XX столітті за вказівкою совєтського режиму. Після злочинного виселення кримськотатарського народу у 1944 році указами 1944–1948 років відбулося стирання тисяч автентичних назв (кримськотатарських, грецьких, німецьких) та їхня заміна на безликі совєтські маркери.

Найпарадоксальнішим сьогодні є те, як цей суто російський імперський конструкт інколи ретранслюється під маскою українського патріотизму. Агресивна риторика про “татар, що знищили Херсонес” чи вимоги зберегти колоніальні назви на кшталт Севастополя під приводом того, що вони “вже прижилися” — це пряме відтворення російських наративів.

Звинувачення кримських татар у “знищенні” античної топонімії — це не просто історичне неуцтво, а відвертий шовіністичний прийом. Його мета — змістити фокус із тоталітарного злочину совєтських організаторів перейменувань, призначивши головних жертв “винуватцями” природного згасання античних полісів. Використання античної ширми для захисту наслідків російської окупації є не захистом українського Криму, а (не)свідомим продовженням справи єкатєріни II та сталіна.

***

Дякую за увагу! Долучайтесь до моїх каналів у Telegram, WhatsApp та на інших платформах, а підтримати мою роботу ви можете через Donatello або PayPal.

Топонімічна етика

Сьогодні, коли йдеться про деколонізацію Криму, у патріотичному середовищі регулярно виникає щира, але небезпечна ілюзія: “Навіщо повертати складні історичні назви, якщо можна назвати селища й міста на честь генералів Армії УНР чи сучасних героїв російсько-української війни?”

На перший погляд, логіка здається шляхетною. Той самий Петро Болбочан — видатний український полководець, чий Кримський похід 1918 року є засадничим пластом нашої мілітарної історії. Вшанування його пам’яті — наш прямий обов’язок.

Проте спроба перейменувати умовне Гвардійське на Болбочанове замість повернення історичної назви Сарабуз — це підміна концепту деколонізації звичайною ротацією символів.

Суть деколонізації

Головна мета деколонізації топонімії в Криму — це усунення наслідків російського імперського стирання пам’яті та совєтського геноциду 1944 року. Назви на кшталт Гвардійського, Віліного або Білогірська з’явилися не природним шляхом. Вони були примусово накладені указами 1944–1948 років на спорожнілі землі після тотального виселення народів Криму.

> *Якщо ми беремо совєтську вигадану назву і замінюємо її на нову штучну назву замість*

> *історичної, ми робимо те саме, що й совєти у 1940-х роках. Тільки з найкращими намірами.*

Українська держава не має копіювати інструментарій колонізатора. Наш шлях — зняти чужий топонімічний грим, а не накладати власний. Повернення історичних назв відновлює питоме обличчя території та фіксує повагу до Закону “Про корінні народи України”.

Відновлення топонімії — це не створення юридичного хаосу, а повернення до правової норми. Повернення історичної топонімії у державних реєстрах є впорядкованим актом правової деокупації, що виправляє наслідки совєтської політики 1944–1948 років, коли з карти півострова викреслювали тисячі автентичних назв.

Право на ім’я

Тут виникає додатковий аргумент: “А навіщо ми повертаємо неукраїнські та складні для вимови назви?”

Але чи є назви Акмєсджит чи Ак’яр складними для вимови? Для росіян — можливо й так, бо у них немає звуку “дж” та взагалі “щелепа російськомовна”. А в нашій мові є слова на кшталт “саджають”, “бджілка” чи “джмелик”, та у нас навіть Джеджалик є! І навіть якщо ви не знаєте слова “кав’яр”, то ви точно знаєте слово “кав’ярня”.

> *Для української мови зі звуком “дж” та природним застосуванням апострофа вимова цих топонімів не становить жодної проблеми: Ак-мєс-джит — це усього три склади, Ак’-яр — взагалі два.*

А чи є ці назви “неукраїнськими”? А що взагалі вважається “українською назвою”?

Назва Дніпро українська? Так, але вона іранського походження. Назва Черкаси українська? Безперечно, але її виводять з тюркських мов. Назва Каланчак українська? Так, хоч теж має тюркське, можливо й кримськотатарське коріння.

Сприймати тюркську спадщину як “чужу” — це значить добровільно відмовлятися від величезного пласту власної історії та топоніміки, від Слобожанщини аж до Буджаку. Ці запозичення вже давно є органічною частиною українського лексикону та ідентичності.

Назви Коктебель та Казан-Тіп теж є кримськотатарськими, але до них усі звикли й сприймають як свої. То чому Акмєсджит раптом стає “неукраїнським”? Кримські татари у нас законодавчо визнані одним з корінних народів України, відповідно, кримськотатарська топонімія є питомою частиною нашої спільної державної спадщини.

> *Повернення цих назв — це не “поступка” і не надання права з панського плеча, а відновлення природної географічної та історичної норми України. А їхня “складність” та “чужорідність” — це російська оптика, а не реальна проблема.*

Парадокс у тому, що захисники імперської псевдоантичності на кшталт Севастополя водночас блокують повернення справжніх грецьких назв.

Показовий приклад — селище Берегове: кримські татари пропонують повернути йому історичну румейську назву Кастропуло, знищену совєтами у 1971 році. Проте захисників російських “-полів” це чомусь не цікавить, їм байдуже на справжню грецьку історію.

Спекуляція античністю для них — лише ширма для саботажу деколонізації, а безлика совєтська назва повністю влаштовує.

Окрім цього, йдеться, наприклад, про повернення історичної української назви Юргаків Кут, яку совєти перейменували на Юркине, німецької назви Фрайдорф (Новоселівське) та єврейської назви Найлебен (Восход).

> *Історичні назви треба повертати, і в них немає нічого чужого. Це питомі елементи нашого географічного простору, як і сотні інших давно засвоєних топонімів.*

Скепсис щодо спроможності держави провести грамотне перейменування без “місцевих слухань” спростовується досвідом 2016 та 2025 років. У тісній співпраці з Українським інститутом національної пам’яті та Меджлісом кримськотатарського народу держава успішно з цим упоралася.

Тоді, окрім повернення історичних кримськотатарських назв (Курман, Узунджи), німецьких (Герценберг і Новий Цюріхталь) та єврейських (Нейшпроцунг), у Криму з’явилися нові: українські назви Полтавське, Житомирське та Старий Млин, кримськотатарські Яни Капу, Бакачик-Кият та Яни Кьогенеш.

Топоніміка і меморіалізація

Плутанина між поверненням історичної назви та вшануванням героїв виникає через змішування двох різних інструментів пам’яті:

- Історична топоніміка (простір): Це повернення землі її автентичного імені, яке формувалося століттями у процесі етногенезу корінних народів.
- Меморіалізація (пантеон): Це маркування сучасної державності та вшанування постатей, які зробили видатний внесок у свободу України.

Відновлення історичної топонімії не означає викреслення української історії з карти півострова. У Криму існує цілий пласт об’єктів, які не мають тисячолітньої корінної топонімії.

Показово, що критики деколонізації чомусь не поспішають виступати за приведення до норм української мови назв селищ Научний (має називатися Наукове) та Мирний (Мирне), сіл Рощине (Гайове) та Новорибацьке (Новорибальське), у яких немає історичних назв. Ці потворні зросійщені покручи їх цілком влаштовують.

Прагнення перейменувати на честь Болбочана населені пункти з багатовіковим корінням викриває або незнання географії півострова, або свідоме бажання діяти виключно наперекір інтересам корінних народів.

Хоча в Криму є населені пункти із “чудовими” оригінальними назвами на зразок Некрасового, Охотничого чи Приятного Свідання. Саме перейменування цих топонімів є органічним вибором для карбування імен діячів епохи Перших визвольних змагань та сучасних захисників України.

> *Пам’яті українських героїв не потрібні відібрані у насильно переселених народів села. Вона має бути вшанована через вулиці, площі, військові частини та навчальні заклади по всьому Криму.*

Назва бульвару, військового ліцею чи площі в деколонізованому Акмєсджиті карбує ім’я Болбочана у щоденному житті сотень тисяч людей. Це набагато вищий рівень пошани та символічної присутності, ніж штучне натягування імені полководця на віддалене селище, яке вже має свою багатовікову історію.

Висновки

Візія нашої держави на півострові має будуватися на засадах політичної нації. Це означає, що ми не змагаємося у “конкурсі дискримінацій” і не витісняємо спадщину корінних народів України заради створення етнографічного заповідника.

Відновлення історичної назви Сарабуз поруч із вшануванням Болбочана у міському просторі — це демонстрація зрілості української держави. Ми повертаємо корінним народам України їхню затерту імперією та совєтами історію і водночас утверджуємо свій державний суверенітет.

Без правового невігластва, без саботажу деколонізації та без мавпування імперських методів.

***

Дякую за увагу! Долучайтесь до моїх каналів у Telegram, WhatsApp та на інших платформах, а підтримати мою роботу ви можете через Donatello або PayPal.

Плавильний котел проти імперського міту

Корінні народи України та російська пропаганда

В українському законодавстві статус корінних народів мають автохтонні етнічні спільноти, які сформувалися на цій землі, мають самобутню культуру і не мають власного державотворення поза межами України. Цей статус не створює ієрархії прав громадян, а є міжнародно визнаним механізмом захисту.

Часто виникає плутанина, коли українців намагаються зарахувати до цієї категорії. Проте українці — це державотворчий народ, який реалізував своє конституційне право на самовизначення і створив суверенну незалежну державу.

Називати українців “корінним народом” означає юридично понижувати статус із нації-творця до спільноти, що потребує зовнішнього захисту. Саме суверенна Українська держава виступає єдиним гарантом збереження та захисту для корінних народів, для яких Україна — єдиний дім.

> *Законом України “Про корінні народи України” офіційно визначено три корінні народи, і всі вони сформувалися на Кримському півострові: кримські татари, караїми та кримчаки.*

Проти найчисельнішого з них століттями працює найагресивніша російська пропаганда. Вона послідовно насаджує міт, ніби кримські татари прийшли на півострів разом із монголами, “вирізали” чи витіснили все попереднє населення й загалом загарбали чужу землю.

Цей міт потрібен росії з однією метою — виправдати власні злочини. Мовляв, якщо “татари колись усіх знищили”, то й російська зачистка півострова, геноциди та колонізація — це нормальна історична практика й “дзеркальна відповідь”.

Але це суцільна фальсифікація. Спроби пояснити кримський етногенез через загарбницький процес викривлюють історичну логіку. Крим — це класичний плавильний котел, з якого вийшли корінні народи.

Європейська модель етногенезу

Це модель формування багатьох європейських націй, схожа на інші західні “тупики” Великого степу — сучасні Угорщину чи Болгарію. Угорці сформувалися, коли мадяри асимілювали слов’ян та аварів Паннонії. А болгари з’явилися внаслідок змішування тюрків-булгар із фракійцями та слов’янами.

Подібні процеси йшли й на протилежному краю Європи. Англія — це точно такий самий географічний “тупик” на північному заході Європи. В її острівному котлі століттями варилися кельти, римляни, германські племена англів та саксів, вікінги й франко-нормани. Ці хвилі зрештою сформували англійську націю зі спільною lingua franca.

> *Кримський етногенез ішов тим самим європейським шляхом: мова прийшлого населення об’єднала місцеві етнічні групи.*

Процес асиміляції таврів як найдавнішого відомого населення півострова охоплює тисячоліття складної історії. Спочатку у передгір'я прийшли скити (скіфи) — і античні автори почали фіксувати тавроскитів.

Еллінізація місцевої еліти поєднувалася зі збагаченням грецького пантеону автохтонними культами. Показовий приклад — шанування Діви (Партенос), чий образ народився на перетині грецьких мітів та таврських обрядів.

Згодом на півострів хвилями приходили готи, алани, хозари, кипчаки (половці), і все це варилося протягом усього середньовіччя. Це був безперервний багатовіковий процес міграцій та етногенезу.

> *Цю мозаїку доповнювали й локальні етнічні групи: тати — нащадки дотюркського населення, які дали назву середньому субетносу кримських татар, френккардаші — католицькі громади генуезького походження, а також кримські готи, сліди чиєї мови фіксувалися ще у XVI столітті.*

Ми досі можемо простежити вплив цих народів та спільнот: так, навіть антропологічні дослідження середини XX століття — попри їхню тодішню ідеологічну заангажованість — фіксували серед кримських татар виразні готські антропологічні риси.

У кримськотатарській мові зберігся пласт грецької лексики — наприклад, *yalı* (берег) від грецького *γιαλός* чи *liman* (гавань) від грецького *λιμένας*, а серед кримчаків досі зустрічаються імена та прізвища італійського походження, такі як Анжело або Ломброзо.

Кримські татари, як і караїми, кримчаки, уруми та румеї, є результатом консолідації абсолютно всіх етнічних компонентів, що проживали на півострові протягом тисячоліть.

Мовна консолідація та конфесійне поєднання

Щоб цей багатошаровий сплав став єдиним цілим, була потрібна спільна мова. Нею стала тюркська мова кипчацької та огузької груп, якою спілкувалися в повсякденному житті всі громади півострова.

Це не означало знищення інших мов — румеї паралельно зберігали свою мову еллінської групи, а чисельна вірменська громада не лише зберігала власну, але й створила унікальну вірмено-кипчацьку мову, тюркську за звучанням, але з вірменською абеткою.

> *Перехід на тюркську мову не змінював віри людей. Це спростовує російський міт про нібито примусову ісламізацію тюрками усього півострова.*

Тюрки теж ставали мусульманами поступово, а деякі спільноти не переходили в іслам узагалі — достатньо згадати хозарів, урумів чи ґаґаузів. Навіщо хозарам із їхньою юдейською елітою було когось ісламізувати? Натомість ми маємо безліч історичних свідчень про християн із Криму з тюркськими іменами, і навпаки — про мусульман із грецькими.

Християнські та юдейські спільноти — уруми та румеї, вірмени, караїми, кримчаки — зберігали свою унікальну ідентичність і релігію на півострові впродовж усього існування Кримського ханства.

Спільний простір творив і спільну побутову культуру, де конфесійні межі ставали умовними. Повсякденне життя, обрядовість та навіть кухня були єдиним регіональним надбанням.

> *В окремих районах поруч із Новим роком (Yıl gecesi) кримські татари століттями зберігали успадковане грецьке свято Каланда, а традиційна страва надазовських греків — чір-чір — це різновид кримського чібєрєка.*

Так само іслам у Криму сформувався свій, синкретичний. На південному узбережжі досі є мечеті, де під час служби запалюють свічки. Для ортодоксального ісламу це нонсенс, але тут це явна спадщина тривалого співіснування з християнством.

Яскравий приклад — шанування Святого Георгія, який у народній свідомості ототожнювався з пророком Хидиром — головним покровителем свята Хидирлез. Свята відзначалися спільно, а джерела та сакральні місця вважалися цілющими незалежно від того, яку саме молитву промовляла людина.

Імперське розділення

Іслам у Криму поширювався століттями через природні економічні та правові чинники. Його різкий сплеск наприкінці XVIII століття був спровокований не мітічним “ханським примусом”, а військовою операцією російської армії 1778 року. Примусове виселення християн у Надазов'я поставило людей перед нелюдським вибором: збереження віри та переселення в невідомість чи перехід в іншу віру заради порятунку домівок.

> *Виселені уруми та румеї вивозили з півострова не абстрактну “грецькість”, а сформовану століттями кримську ідентичність. Росія вирвала їх із рідного ареалу, перервавши їхню органічну участь у цьому цивілізаційному просторі.*

Після анексії Кримського ханства 1783 року російська адміністрація заохотила караїмів віддалятися від кримських татар та кримчаків, оскільки за російськими законами караїми опинилися в значно привілейованішому становищі, ніж мусульмани чи юдеї. Натомість кримчаків підігнали під загальну категорію “євреїв” через сповідування юдаїзму, проігнорувавши їхню тюркську мову та побут.

Так спрацював класичний принцип “розділяй і володарюй”. Імперська бюрократія силоміць загнала складний кримський етногенез у спрощені рамки релігійного націоналізму XIX століття.

Проте ті, кого росіяни назвали просто “євреями”, “греками” чи “татарами”, століттями творили на півострові єдину цивілізаційну систему. Цю систему імперія намагалася знищити виселенням 1778 року та подальшою сегрегацією.

> *Сьогоднішня правова рамка України — це не просто юридична формальність, а інструмент відновлення історичної справедливості.*

Визнаючи кримських татар, караїмів та кримчаків корінними народами, чий етногенез невіддільний від кримської землі, Українська держава повертає їм вкрадену суб'єктність. Водночас цей захист поширюється на збереження ширшого цивілізаційного простору півострова, включно з пам'яттю про насильницьки вирваних урумів та румеїв — світу, який росія намагається знищити вже чверть тисячоліття.

***

Дякую за увагу! Долучайтесь до моїх каналів у Telegram, WhatsApp та на інших платформах, а підтримати мою роботу ви можете через Donatello або PayPal.

Професійні противники деколонізації Криму

Коли законопроєкт №15439 про перейменування топонімів у тимчасово окупованому Криму тільки-но вийшов у публічний простір, було цілком очевидно: фахові коментатори відреагують миттєво. Так і сталося.

Розлогий аналіз “Загрози законодавчої ініціативи №15439” від Юрія Смєлянського — людини, чий перелік регалій, від економічної експертизи до членства в Експертній раді при Представництві Президента України в Автономній Республіці Крим та Міжнародній експертній мережі Кримської платформи, здавалося б, мав би гарантувати найвищий рівень юридичної та історичної оптики.

> *Втім, за поважним титулуванням і турботою про “чинне законодавство” приховано класичний бюрократично-формалістський спротив деколонізації Криму, побудований на маніпуляціях, юридичному крючкотворстві та відтворенні імперських стереотипів.*

Окремої уваги заслуговує візуальне оформлення цього “фахового допису”. Публікація про збереження топонімічної точності супроводжується халтурною ШІ-генерацією, де на спотвореній карті Кримського півострова виринають хімери на кшталт “Бахнкой” та “Джачисарай”, а Євпаторію нейромережа взагалі продублювала двічі.

Спроба розмірковувати про юридичну та історіографічну точність із такою ілюстрацією — це не просто відсутність банальної гігієни та нехтування смаком, а демонстративна робота “на відчепись”.

Ключовий посил про “незаконність” законопроєкту №15439 розсипається перед реальністю, адже автор повністю ігнорує тринадцять років окупації. В Автономній Республіці Крим та місті Севастополі досі не створено військово-цивільних адміністрацій, а провести

консультації з мешканцями “на землі” фізично неможливо.

> *Запропонований у законопроєкті тимчасовий механізм залучення Меджлісу кримськотатарського народу, Кабінету Міністрів та Інституту національної пам’яті якраз і покликаний розблокувати процес повернення історичної топоніміки до моменту фізичного звільнення півострова, а не чекати невизначений термін.*

Вимагати проведення “стандартних процедур” (як-от громадських слухань) на повністю окупованій території — це юридичний нонсенс та свідоме затягування процесу деколонізації.

Апеляції автора до “порушення прав караїмів, кримчаків та української громади Криму” є звичайною підміною понять. Закон України “Про корінні народи України” гарантує всім трьом корінним народам право на створення представницьких органів. Те, що караїми та кримчаки їх не сформували, є питанням розміру громад та внутрішньої самоорганізації, що не може бути підставою для блокування прав кримських татар.

> *Ставити ж на один щабель легітимний виборний представницький орган — Меджліс кримськотатарського народу — із приватними ГО на кшталт Крайової Ради Українців Криму (КРУК) юридично некоректно.*

Це звичайна громадська організація, яку ніхто не уповноважував виступати від імені всієї громади, частиною якої я є. Більшість кримської молоді та активістів на материку навіть не знають про існування КРУК, і намагання видати цей гурток за суб’єкт репрезентації є ілюзією, відірваною від реальності не менше, ніж ШІ-карти.

Так само неспроможними є і лякання маніпуляціями довкола статусу Севастополя: зміна назви самого міста регулюється звичайним законодавством про топоніміку. Конституційні зміни знадобляться лише у випадку, якщо змінювати статус чи назву самого суб'єкта макрорівня у статті 133 Конституції України.

Пасаж про “османський пласт” топонімії — найбільш історіографічно безграмотний. Автор прирівнює його до російського імперського впливу. Проте для корінних народів ця топонімія є частиною власного етногенезу та мови, а не наслідком зовнішньої загарбницької політики. Лякати “османською експансією” — означає прямо відтворювати російський міт про “визволення Криму 1783 року”.

> *Закон України чітко визначає об'єкт деколонізації — вона спрямована саме на усунення наслідків російського імперіалізму та совєтського геноциду 1944 року, наслідком якого й стало тотальне затирання автентичних назв совєтськими маркерними штампами.*

Намагаючись зупинити цей процес під приводом “дотримання процедур”, противники законопроєкту стають адвокатами совєтської топонімічної спадщини. Спроба шукати “давнішу топоніміку до появи корінних народів” є юридично й історично безпідставною, оскільки етногенез корінних народів України відбувався саме в Криму, вбираючи спадщину попередніх епох, зокрема античної, візантійської, середньовічної доби.

Заяви про те, що перейменування “не впливає на фронт”, а самі зміни нібито “розколюють суспільство та грають на руку ворожій пропаганді”, є класичною демагогічною маніпуляцією, яка закликає до повної бездіяльності. Символічна політика, юридичне повернення топонімів

та підготовка до деокупації ніяк не заперечують і не заважають діям ЗСУ.

> *Вимога “спочатку звільніть, а потім міняйте назви” насправді означає “не робіть нічого”, що грає виключно на руку окупантам.*

Посилання на те, що “це використає ворожа пропаганда” — це залякування, яке російська пропаганда використовує проти будь-якого українського кроку, від мовного закону до автокефалії ПЦУ. Позиція “давайте не дратувати росіян чи людей в окупації поверненням кримськотатарських назв” — це капітулянтська логіка, яка ставить під сумнів саму суть деколонізації.

Зрештою, головна помилка полягає в спробі натягнути шаблони нормативно-правового поля областей на Автономну Республіку Крим та місто Севастополь — регіони із прямо закріпленим у Конституції особливим статусом, які перебувають під тривалою окупацією і є домом для трьох корінних народів України.

***

Дякую за увагу! Долучайтесь до моїх каналів у Telegram, WhatsApp та на інших платформах, а підтримати мою роботу ви можете через Donatello або PayPal.

Крайова пастка для політичної нації

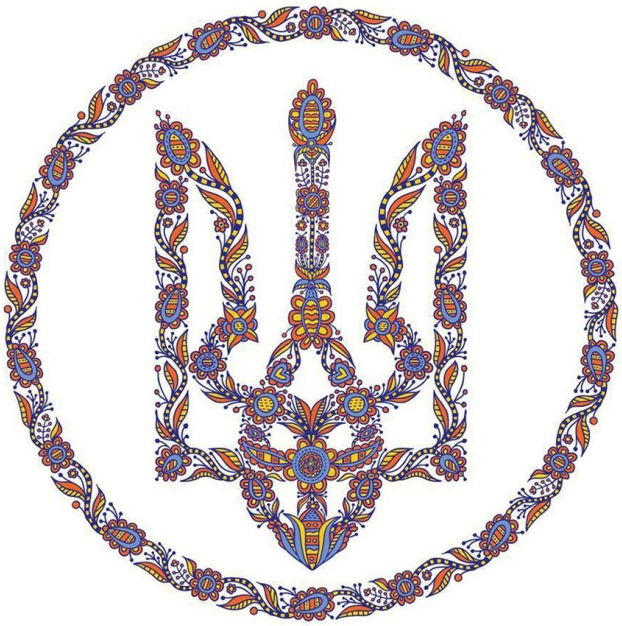

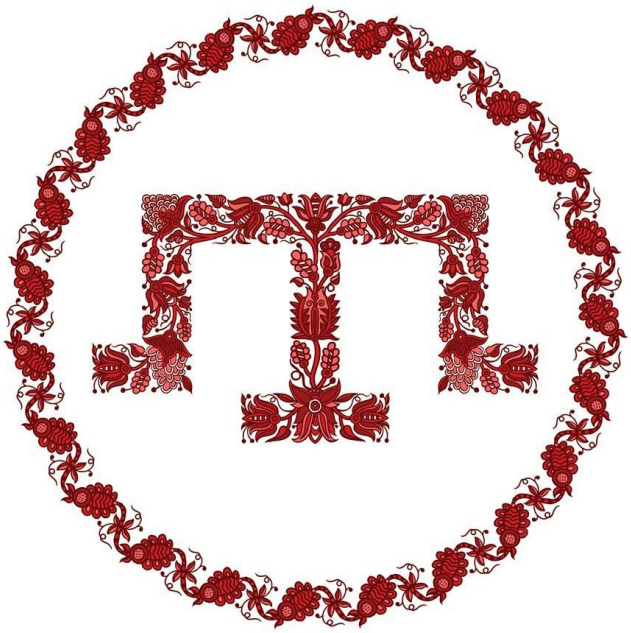

Є така Крайова Рада Українців Криму (КРУК), громадська організація, що називає себе "інститутом самоорганізації української громади Криму". З інститутом ще нехай, але незрозуміло, що вони мають під громадою. Але все по черзі.

Цей текст не є спробою знецінити роботу людей, які в складних умовах вимушеного переміщення намагаються зберегти український дискурс Криму. Навпаки, це критична рефлексія щодо інституційної моделі, яка в сучасних реаліях перетворилася на механізм консервації архаїки.

Сьогодні ціна наших помилок надто висока, тому ми мусимо відкрито переосмислювати стратегії, відкидати форми, що вичерпали себе, і припинити витрачати обмежені ресурси на структури, які залишають за бортом величезну частину наших громадян.

Спадщина крайового статусу

Крайова Рада Українців Криму — це назва з 1918 року. Історично така організація існувала, коли Крим не входив до складу УНР та Української Держави, і в ньому був окремий Кримський крайовий уряд. Чому така назва? Формально республіку не проголошували, і до держави вживалася назва "Край" або "Крим".

Тому й організація "крайова", тому й "українців Криму", оскільки Крим тоді не входив до складу України, і українці мали організовуватися та захищати свої інтереси в окремій, не своїй, державі.

У 2020 році представники української громади Криму створили організацію під цією ж назвою. Вони пишуть, що "відновили", але це трохи не так працює, це різні організації.

І тут є питання на кількох рівнях. По-перше, назва "крайовий" у сучасності дуже дивна, у нас

нема країв. По-друге, що таке “українська громада Криму”? Зараз не 1918, Крим це не окреме державне утворення, Крим це Україна, і всі мешканці Криму з українським громадянством це українці. І тут треба зробити відступ про політичну та етнічну нації.

Визначення нації

У нас є поняття “нації”, і вони бувають етнічними та політичними. Етнічна нація — це визначення з XIX – середини XX століття. Така нація об'єднана етнічним та культурним походженням.

Тоді це працювало, але вже на початку XX століття з'явилася концепція політичної нації, яка об'єднує громадян держави з різних етнічних груп. Це було й у нас. Наприклад, в УНР був генерал Всеволод Петрів, етнічний росіянин, був відомий Василь Вишиваний, який австрієць Вільгельм Габсбурґ, були діячі різного етнічного походження. І всі вони політично були українцями.

І сьогодні українці це політична нація. Одним із перших загиблих на Євромайдані був етнічний вірменин, Герой України, Сергій Нігоян. Першим загиблим цивільним в російсько-українській війні — кримський татарин, Герой України, Решат Аметов.

> *У нас давно нема етнічної нації, у нас політична нація.*

Політична нація — це не заперечення української етнічної складової, а спосіб її розширення та захисту в сучасному світі. Ба більше, такий підхід базується на повазі до особливого статусу корінних народів, які є фундаментом української державності в Криму. Політична нація не нівелює культурні особливості, а об’єднує нас навколо спільної мети — вільної та соборної держави, де кожен громадянин відчуває себе суб’єктом, а не гостем.

Сучасна українська нація — це не закритий клуб за кровною ознакою, а відкрита спільнота вільних громадян. Будь-які спроби вимірювати лояльність до держави через генеалогічне дерево чи частку “етнічної крові” є контрпродуктивними. Ми не маємо права маргіналізувати тих, хто стоїть з нами пліч-о-пліч, лише на підставі їхнього прізвища чи походження. Така сегрегація — це саме те, на що розраховує агресор, намагаючись розколоти наше суспільство на “правильних” та “неправильних” українців.

Позиціонування КРУК

Але для КРУК українська громада Криму це суто етнічні українці. Таке враження, що у них Крим це не Україна, а щось окреме, і українці у Криму це діаспора, що об'єднується за етнічною ознакою. І вони люблять розповідати що українці це найнезахищеніша верства населення у Криму.

Тут може виникнути запитання: чому корінні народи чи нацменшини мають право на етнічну самоорганізацію, а українці — ні? Відповідь проста: для корінних народів це питання фізичного та культурного виживання. Для українців же — державотворчого народу — перехід у формат “етнічної спільноти” є небезпечною пасткою.

Це підміна державно-політичної мети етнографічною. Коли ми кажемо “Крим — це Україна”, ми маємо на увазі суверенитет над півостровом, а не фольклорний ансамбль на його

території.

> *Коли державотворчий народ замикається в етнічне товариство, він сам добровільно перетворює себе на “меншину”, яка потребує захисту, замість того, щоб бути силою, яка забезпечує цей захист іншим.*

Цікаво, що в умовах окупації діє маріонеткова “Українська громада Криму”, і там ця назва виправдана, бо з погляду окупантів у Криму всі політичні росіяни, і “українську громаду” треба виділяти окремо. Вона існує лише для створення картинки, що етнічним українцям добре живеться в окупації.

Для мене дуже дивно виділяти етнічних українців серед громадян України. Наприклад, у “Голосі Криму” представники КРУК пишуть “...метою заходу є привернення уваги до стану громади етнічних українців, який від моменту окупації різко погіршився через дискримінаційну політику країни-окупанта.” Справедливо, але чи він погіршився лише в етнічних українців? Ні.

> *Для нас Крим — це наша територія, де ми всі — політичні громадяни України. Стати “етнічною спільнотою” для українця в Криму — це означає визнати, що Крим належить комусь іншому, а ми тут лише на пташиних правах.*

Читаємо далі, “Українці Криму – найдискримінованіша етнічна спільнота в окупованому Криму”. Чи це так? Питання хибне в основі, адже у нас не конкурс дискримінації.

Чи живеться краще в окупації кримським татарам? Ні, у них всі ті ж фейкові “громади”, за допомогою яких окупанти удають, що в Криму “дружба народів” і всі щасливі. Чи живеться краще кримчакам? Караїмам? Євреям? Ромам? Абсолютно ні. Ми не влаштовуємо змагань у рівні страждань.

Окупація — це системне насильство, незалежно від етнічного походження людини. Коли ми фокусуємося лише на одній етнічній групі, ми ігноруємо реальність окупації для інших, чия вірність Україні є вироком. Будь-яка ієрархія страждань лише розмиває спільний спротив.

Далі, “країна-агресор на тимчасово окупованих територіях здійснює лінгвоцид по відношенню до етнічних українців”. Це звісно так, але лише стосовно етнічних українців? На переконання представників КРУК, українською мовою послуговуються лише етнічні українці?

Я нагадаю, Крим хоч і тотально зросійщений, але не настільки. Якщо не-етнічний українець пішов в умовну українську гімназію Сімферополя (а в Криму викладали українською не лише там), закінчив її до окупації і послуговується українською мовою — його, на думку представників КРУК, не дискримінують за мовною ознакою, бо він не етнічний українець?

Як ми взагалі визначаємо етнічних українців? Якщо у людини 1/8 української крові, вона послуговується українською та виступає за соборну українську державу — вона хто? Її в КРУК приймуть?

А якщо у когось 0% української крові, але він виріс в Криму, послуговується українською та любить Україну — його в українську громаду Криму не візьмуть? Який сенс у цьому поділі?

Замість того, щоб залишатися в межах етнічної ніші, Крайова Рада Українців Криму могла б стати потужним інтелектуальним штабом. Це можливо, якщо організація переросте власну назву і відкриє двері для всіх громадян, які бачать Крим українським — незалежно від того, якою мовою вони говорили в дитинстві чи хто їхні предки. Такий крок перетворив би її з дискусійного клубу на реальний суб'єкт, здатний формувати порядок денний для всього українського Криму.

Висновки

Політична нація — це не про походження, а про спільну відповідальність. Старі назви та механізми 1918 року не стануть дієвими лише через те, що їх відтворили у 2020-х. Реальність вимагає гнучких, горизонтальних структур, орієнтованих на результат, а не на статус "представників".

Це означає перехід від декларацій до практики: замість того щоб перевіряти "анкети з п'ятого коліна", нам потрібні організації, що працюють з інформаційними потоками, документують реальний стан окупованого Криму та готують кадри для його відновлення.

Критерієм довіри до такої організації має бути її ефективність у просуванні українського Криму на міжнародній арені та її здатність об'єднати навколо себе не лише вихідців з Криму, а всіх українців, які готові працювати на деокупацію. Ефективна організація сьогодні — це не клуб за кровною ознакою, а мережа, де критерієм членства є не родовід, а вірність політичній нації та дії.

Справжня українська громада Криму — це кожен, хто ідентифікує себе з Україною та діє відповідно. Саме такий підхід робить нас не діаспорою у власному домі, а силою, з якою доведеться рахуватися.

***

Дякую за увагу! Долучайтесь до моїх каналів у Telegram, WhatsApp та на інших платформах, а підтримати мою роботу ви можете через Donatello або PayPal.

Захист колонізації: Хто відстоює совєтські назви у Криму?

Під час громадського обговорення проєкту Постанови Верховної Ради України про перейменування населених пунктів Криму (грудень 2023 – січень 2024) низка суб'єктів виступила із закликом вилучити з переліку на перейменування десятки назв, які, на їхню думку, не містять символіки російської імперської політики.

Це призвело до того, що цілий ряд совєтських колоніальних назв, присвоєних після депортації кримськотатарського народу, наразі вилучено з проєкту документа.

Хто виступив із закликами про вилучення

Згідно з офіційним звітом Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури, за вилучення цих назв виступили:

Народний депутат України Лозинський Р.М. (звернення від 03.01.2024).

ГО "Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім»" (лист від 02.01.2024).

ГО "Євромайдан-Крим" (лист від 02.01.2024).

Редакція газети “Кримська світлиця” (лист від 03.01.2024).

Рух добровольців “Простір свободи” (лист).

Які колоніальні назви захищали

Зазначені суб’єкти вимагали вилучити з проєкту постанови населені пункти (загалом понад 40 назв), які були перейменовані у 1940-х роках замість автентичних топонімів, але формально не підпадають під вузьке визначення "символіки російської імперської політики" (наприклад, імена імператорів, військових структур).

Серед захищених назв:

Назви на честь совєтських/імперських діячів: Віліне, Осипенко, Докучаєве, Криловка, Ферсманове та Менделєєве.

Колоніальні "кольорові" та "епітетні" назви: Красна Поляна, Красний Мак, Красногірка, Малинівка.

Назви за топографічними ознаками: Підгірне, Піщане, Орлине та Знам’янка.

Інші совєтські/присвоєні назви: Борисівка, Воїнка, Глазівка та Рисакове.

Наприклад, ГО “Євромайдан-Крим” просить не перейменовувати села Віліне та Осипенко. Перше назване на честь совєтського льотчика, комуніста, етнічного росіянина з-під пєтєрбурґа Івана Віліна, друге — на честь совєтської льотчиці українського походження

Поліни Осипенко. Можливо я чогось не знаю, але не згадую в цінностях Революції Гідності захист меморіалізації совєтських військових, тим більше етнічних росіян.

Народний депутат України Роман Лозинський просить не перейменовувати наприклад селище Гвардійське (хоча інші Гвардійські послідовно перейменували в Тернопільській, Одеській та Запорізькій областях), села Звіздне (яка милозвучна українська назва 1948 року!), Красне (ця назва 1930-х ніяк не пов’язана з комунізмом, вірю) та ще пару десятків назв. Не бачить він проблеми й в існуванні назви Львове на честь совєтського воєначальника Владіміра Львова в пєтєрбурґа, яка замінила у 1948 році історичну назву села Джан-Тору.

Чому це захист імперської та совєтської спадщини

Попри те, що захисники цих назв посилалися на формальну відсутність у них "символіки російської імперської політики" (як того вимагає Закон 2023 року), їхні дії фактично призвели до консервації колоніальної спадщини та є прямим опором відновленню історичної справедливості.

1. Ігнорування акту колонізації

Назви Віліне, Червоне, Малинівка не з’явилися природним шляхом. Вони були насильницьки присвоєні у 1940-х роках, переважно Указом 1948 року, як прямий наслідок геноциду — депортації кримськотатарського народу 1944 року та знищення його історичної пам’яті.

Збереження цих назв — це продовження совєтської політики стирання історичної топоніміки

одного з корінних народів України.

2. Захист совєтських "героїв" — захист комуністичної системи

Захист назв Віліне та Осипенко (льотчики, які воювали у лавах Червоної армії) є проблематичним з точки зору деколонізації. Хоча вони воювали проти нацизму, вони були членами комуністичної партії та представниками совєтської системи, яка відповідальна за:

Окупацію України.

Терор та репресії.

Голодомор — геноцид українського народу.

Депортацію та геноцид кримських татар.

Захист пам'яті діячів цієї системи у топоніміці прямо суперечить духу деколонізації.

3. Вузькість закону проти справедливості

Закон 2023 року виявився занадто вузьким, зосередившись лише на прямій символіці імперії. Скориставшись цим, захисники цих назв формально відстояли їхнє існування, що ускладнює процес повернення історичних назв, зафіксований у Законі про корінні народи України.

Захист перерахованих колоніальних назв є фактичним захистом спадщини спадщини імперії та совєтського режиму, оскільки він віддає перевагу топонімам, встановленим режимом-колонізатором, перед відновленням автентичної історії Криму.

***

Дякую за увагу! Долучайтесь до мого каналу у тґ або у вотсапі, а підтримати мене копійчиною ви можете на donatello.

Про відновлення незалежності та питання кордонів

Чи можемо ми говорити про Відновлення Незалежності, а не просто про її проголошення у 1991 році? І чи не створить офіційне правонаступництво від Української Народної Республіки (УНР) проблеми із міжнародно визнаними кордонами сучасної України?

У цьому матеріалі я не лише обґрунтую свою позицію, чому правильніше говорити саме про Відновлення Незалежності та про безперервну тяглість української державності, що сягає УНР, але й розвію всі побоювання щодо територіальних загроз. На прикладі країн Балтії, які відновили свою міжвоєнну незалежність, показую, що міжнародне визнання наших кордонів є непорушним, і жодна історична правонаступність цього не змінить.

Право на тяглість

Щороку 24 серпня ми відзначаємо День Незалежності.

Або, як я вважаю більш правильним – з Днем Відновлення Незалежності, оскільки Україна не з'явилася у 1991 році, у нас давні державотворчі традиції. Якщо говорити про новітню українську державу, вона з'явилася у 1917 році як УНР – Українська Народна Республіка (з періодом Української Держави) і Західноукраїнська Народна Республіка, що згодом об'єдналися.

Навіть появою усрс ми завдячуємо саме УНР, бо більшовики створили її як «унр рад», для протиставлення справжній УНР. Щоб зійти за своїх, совєтам довелося змиритися із існуванням української державності у своєму складі, та підтримати українізацію. Вони навіть нав'язали нам, що вони не російські совєти, а наші, рідні ради. Бо це було близько українцям після наших місцевих рад УНР, і головної – Центральної Ради.

Тобто саме завдяки боротьбі українського народу 1917-1922 та існуванню УНР ми зберегли хоч і маріонеткову, хоч і під совєтською окупацією, але все ж хоч якусь державність. А без неї ми б не отримали окреме місце в ООН у 1945, і без неї у 1991 році нам би було набагато важче.

Чому відновлення незалежності?

Уряд УНР існував у екзилі до 1992 року, і 22 серпня 1992 Президент в екзилі Микола Плав'юк передав грамоту Державного центру УНР Президенту України Леоніду Кравчуку. Наша сучасна Україна є правонаступницею не тільки усрс – злого відбиття УНР в совєтскій окупації, а також і оригінальної УНР.

Та що казати, від УНР у нас і прапор, і оновлений герб (бо попри розповсюджений міт, тризуб не був гербом Русі, тоді не було державних гербів, це був знак князя), ми її пряме продовження.

А чому тоді ми не кажемо про відновлення незалежність умовного 830 чи 1648 року?

Я підтримуюся концепції, що середньовічна Русь, модерна Гетьманщина та новітня Україна

це три різні форми нашої державності, між якими є часові проміжки. Це теж наші країни, але вони історичні.

Одне з останніх князівств Русі – Київське, перестало існувати у 1470 році і перетворилося на воєводство. Державність перервалася до 1648 року.

Гетьманщина вже була новим державним утворенням, яке спиралося на традиції Русі. Остання її автономія була скасована у 1764 році. Державність перервалася до 1917 року. Це наші традиції державності, ніхто у нас їх не забере.

Але вони не є безперервними, тому я і підтримуюся думки, що це є три різні форми нашої державності. Це ніяк не применшує нашу сучасну державність.

Питання кордонів

Існує побоювання, що якщо ми офіційно будемо просувати правонаступництво від УНР, у нас виникнуть проблеми з кордонами, оскільки кордони УНР та сучасної України не збігаються.

Але це неспівпадіння не має значення, оскільки ми зараз маємо визнані міжнародною спільнотою кордони, і на них ніяк не впливає, є ми правонаступниками лише урср, чи ще й правонаступниками УНР.

Приклади країн Балтії

Більш того – у нас є приклад трьох балтійських країн, які відновили свою міжвоєнну

незалежність, але чиї кордони сформувалися так само як наші – у совєтський окупації.

Естонія

Офіційно це та сама держава, що й у 1918, проте її сучасні кордони зараз є меншими за визнані у 1920 Тартуським мирним договором із рсфрр, оскільки у 1945 окупована совєтами Естонія втратила на користь ррфср Печорський повіт і східне Принарв'я з містом Яанілінн, що зараз зветься Іванґород.

Когось це хвилює? Ні. У 2005 році Естонія підписала договір з росією про кордони, і Естонія притримується саме його, хоча він навіть не ратифікований її парламентом, а владімір путін взагалі відкликав підписи російської сторони.

Латвія

Як і Естонія, офіційно та сама країна, що й у 1918, і її сучасний кордон теж не цілком збігається з передвоєнним – у 1946 році від окупованої совєтами Латвії до складу ррфср було офіційно передано район довкола міста Абрене, з самим містом, що перейменували у Питалово (господи, який несмак).

Латвія остаточно відмовилася від територіальних претензій на цей район у 2007 році, підписавши латисько-російський договір про кордони.

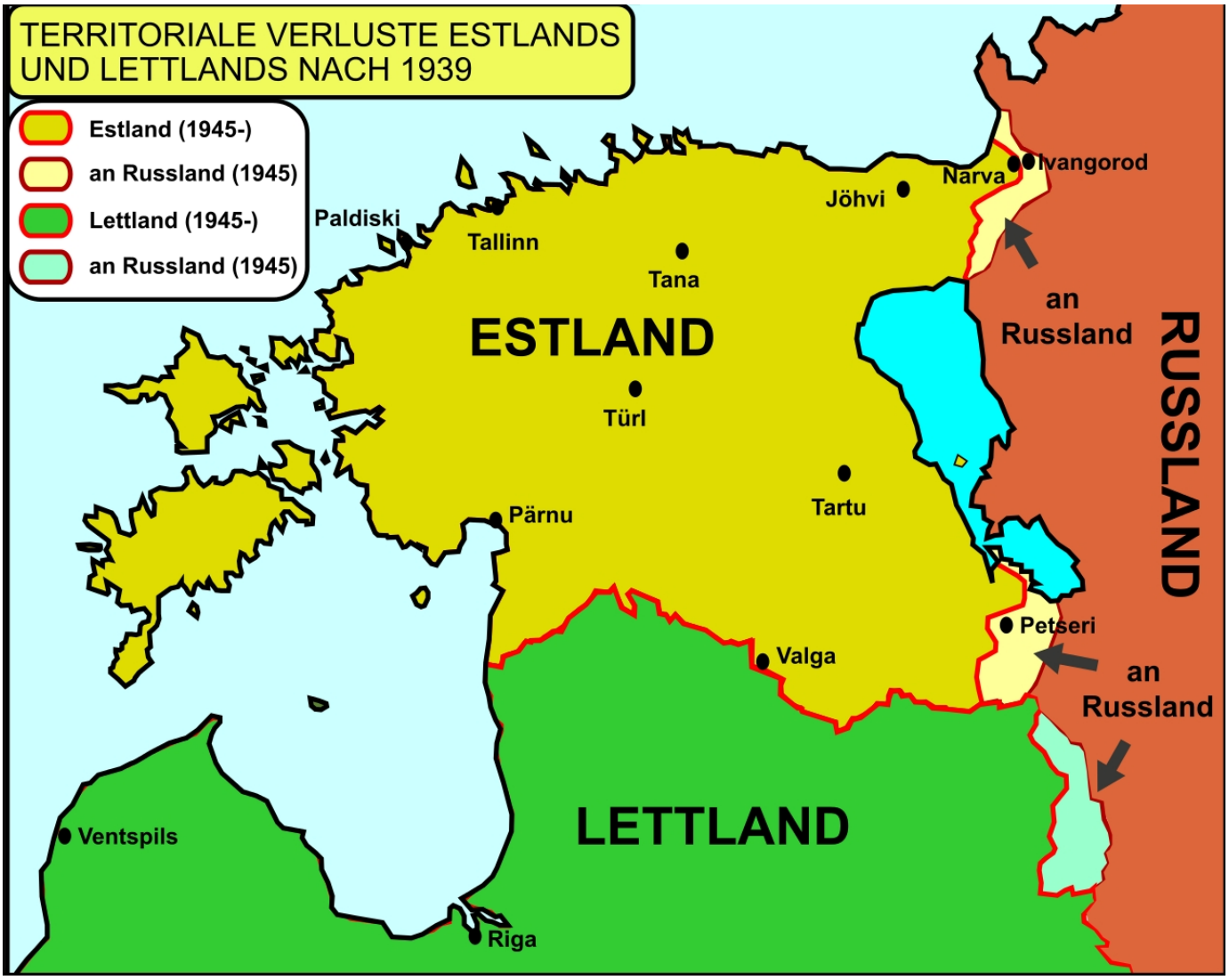

Ці країни Балтії втратили територію, але наступний приклад показує, що в окупації територія країни може стати більшою (як і у нас).

Литва

Теж та сама, що й у 1918, хоч і мала величезні проблеми з повоєнними кордонами. У 1920 році Польща створила на її території маріонеткову «Республіку Серединна Литва» (Republika Litwy Środkowej), через яку намагалася тиснути на Литву, а коли за два роки нічого не вийшло – анексувала «серединну литву».

За два роки до та під час совєтської окупації кордони Литви взагалі змінювалися мало не кожен місяць: щось приєднували, щось передавали брср, щось відходило Німеччині.

Але це теж вже не має жодного значення, бо у 1990 році, коли Литва проголосила відновлення незалежності, вона була визнана міжнародною спільнотою саме у сучасних кордонах.

Підсумки

Які взагалі можуть бути питання та сумніви, якщо у нас є наочні приклади країн, які офіційно визнають совєтській період окупацією, і з кордонами яких нічого не відбувається?

Тим більш ми бачимо, що світ підтримує нашу територіальну цілісність, попри всі намагання росії щось з цим зробити.

Наші кордони визнані світовим співтовариством, і закріплені угодами вже після 1991 року (і додатково підкріплені Гельсінськіми угодами), і жодне правонаступництво цього не змінить.

***

Дякую за увагу! Підписуйтесь на мій канал у тґ або у вотсапі, а підтримати мене копійчиною ви можете на donatello.